

K Damodaran: Den indiska kommunismens tragedi¹

Varför tror du att det tog så lång tid för CPI att etablera sig? Vad hade det för verksamhet i början och vilka var dess relationer till den nationalistiska rörelsen: kan det vara så att Kominterns ökända "Tredje period" också förvirrade de indiska kommunisterna genom att under en avgörande period isolera dem från den nationalistiska rörelsens huvudströmningar?

Mina personliga erfarenheter under denna period är begränsade till Kerala, och jag tänker koncentrera mig på dem, men givetvis var marschvägen i huvudsak densamma över hela landet. Jag gick med i CPI när det var olagligt. Det hade förbjudits efter strejkvågen i Bombay 1934, där det ingick en generalstrejk inom textilindustrin. Som ett resultat av detta var till och med distributionen av partilitteratur ytterst ojämn och frågan om en organiserad intern diskussion uppstod aldrig. Men du måste också förstå att CPI på den tiden var en mycket liten organisation nationellt. CPI började i själva verket att utvecklas som nationell politisk kraft först 1935-1936, efter den "Tredje periodens" värsta överdrifter. Kominterns ledare underskattade fullständigt den indiska borgarklassens och dess politiska verktyg, det indiska Kongresspartiets, relativa *självbestämmanderätt*. De genomgick ett stadium där de satte likhetstecken mellan den nationalistiska rörelsen och imperialismen. Kuusinen, Stalins talesman i den koloniala frågan, och många av *Inprecors* [Kominterns tidskrift – red] skribenter gick så långt som att säga att det indiska Kongresspartiet var en kontrarevolutionär kraft under kampen mot imperialismen, och socialisterna inom Kongresspartiet stämplades som "socialfascister". Angreppen på de nationalistiska ledarna under slutet av 1920-talet och 1930-talet uttrycktes i en ultravänsteristisk retorik och upprepades av de olika kommunistiska grupper som fanns i Indien. Men det räcker inte att skylla på Komintern: det kinesiska partiet drabbades trots allt också av Kominterns felaktiga råd, men det hämtade sig och grep till sist makten.

Så samtidigt som vi inte bortser från hur viktiga de subjektiva misstagen var så måste vi titta djupare, och när vi gör det kommer vi att upptäcka att det fanns en objektiv grund till att det existerade ett starkt och stabilt borgerligt demokratiskt parti som det indiska Kongresspartiet. Det var framväxten av en indisk borgarklass som *inte* var någon kompradorborgarklass och som till och med under det indiska väldets glansdagar åtnjöt ett visst oberoende. Många gånger krockade deras intressen med den brittiska imperialismens intressen. De indiska kapitalisterna utvecklades ovanligt snabbt medan Storbritannien satt fast i mellanimperialistiska krig. Existensen av denna borgarklass jämsides med en civilförvaltning och armé som innehöll många indier, skapade grundvalen för en kolonial statsapparat som lyckades knyta Kongresspartiet till sig och sina strukturer och säkerställa en mjuk övergång när det blev dags för självständighet. Så de indiska kommunisterna stod inför en unik ekonomisk och politisk struktur som de aldrig riktigt lyckades analysera.

Även om CPI faktiskt grundades 1934-1935 så var dess utveckling ojämn. Exempelvis bildades den första kommunistiska gruppen i Kerala först 1937 av fem kamrater inklusive Namboodiripad, Krishna Pillai och jag. Vi beslutade oss för att inte kalla oss kommunistpartiet öppet, utan skaffa oss en bas bland Kongresssocialisterna. Jag tycker att det var riktigt, men det skedde inte nationellt. Således spred vi kommunistisk litteratur inom Kongresspartiets socialistiska del, som själv arbetade som en självständig organisation inom Kongresspartiet. Vårt inflytande inom Kongresspartiet i Kerala var inte försumbart: Namboodiripad, A K Gopalan, Krishna Pillai, och senare jag, var samtliga erkända ledare inom Kongresspartiet i Kerala och vi innehade poster i de ledande kommittéerna. Vi utnyttjade vår ställning inom Kongresspartiet för att organisera fackföreningar, bondeorganisationer, studentorganisationer och föreningar för progressiva och antiimperialistiska författare. Vi bildade ett vanligt kommunistparti i Kerala först i slutet av 1939. Otvivelaktigt spelade vårt mass-

¹ K Damodaran var fram till sin död 1977 en välkänd medlem i Indiens kommunistiska parti (CPI – Communist Party of India). Intervjun genomfördes av Tariq Ali 1974.

arbete, tillsammans med det faktum att vi identifierades med folkets nationalistiska strävanden, en betydande roll för att se till att Kerala blev en av kommunismens viktigaste fästen efter självständigheten.

När arresterades du första gången som kommunist?

1938. Vid den tiden var jag medlem i partiet, men i massornas ögon betraktades jag fortfarande som en nationalistisk agitator. Det som orsakade min arrestering vid det tillfället var ett tal jag höll vid ungdomsförbundets konferens i Trivandrum. Jag hade blivit ombedd att leda mötet, och i mitt öppningstal gjorde jag ett häftigt utfall mot imperialismen: jag angrep den brittiska imperialismen och maharadjan i Travancore som ett uttryck för det förtryck som den brittiska imperialismen utsatte oss för. Kongresspartiets högerledare hade sagt att maharadjan var en stor man och att bara hans lokala hejdukar var skyldiga och vilseledde honom. Jag angrep bryskt denna absurda uppfattning och använde erfarenheterna från de franska och ryska revolutionerna och konstaterade att deras sätt att ta itu med monarkin var mycket effektivare än Kongresspartiledarnas! Jag förklarade också för mötet att vi måste dra med bönderna och arbetarna i kampen, och avslutade med parollen ”Inqilab Zindabad” (Länge leve revolutionen), som jublande togs upp av hela mötet. Samma dag ägde det rum antiimperialistiska demonstrationer och sammandrabbningar med polisen i Trivandrum. Nästa morgon arresterades jag naturligtvis, tillsammans med ungdomsförbundets ledare. Vi tillbringade två eller tre månader i fängelse och frigavs sedan. Från och med då blev fängelset en regelbundet återkommande del av min tillvaro.

Kan du kort beskriva hur utvecklingen som ägde rum i Sovjetunionen påverkade den indiska kommunismen? Den period vi diskuterar var trots allt avgörande: praktiskt taget hela bolsjevikpartiets ledning vid tiden för revolutionen undanröjdes fysiskt av den stalinistiska terrorn som upptakt till en byråkratisk diktatur som upprättade ett fullständigt monopol över livets alla områden. Hur påverkade allt detta de indiska kommunisterna?

För egen del kan jag huvudsakligen tala om Kerala. På den tiden satta jag inte med i den allindiska partiapparaten, och som jag redan har förklarat tillät inte de objektiva förhållandena – för att inte tala om de subjektiva – horisontella kontakter med medlemmar i andra delar av landet. Jag gick med i partiet just innan teserna från Kominterns sjunde kongress, Dimitrovs teser om Folkfrontstrategin. Det var efter den sjunde kongressen som Stalin blev välkänd i Indien i den mening att han blev den ”Store ledaren”. Dessa teser sammanföll faktiskt – bättre sent än aldrig – med vårt behov av en enhetsfront med Kongresspartiet mot britererna. Den sekteristiska ultravänsterismen från perioden 1929-1934 hade isolerat oss, och det här sågs som ett försök att rätta till misstagen. För oss var det ett steg i rätt riktning. Inte så mycket i Kerala men i Bombay och Calcutta. Det fanns trots allt inget kommunistparti i Kerala i början av 1930-talet. När folk frågar mig varför CPI blev så starkt i det icke industrialiserade Kerala jämfört med Bombay svarar jag att den viktigaste orsaken är att det inte fanns något CPI i Kerala under perioden 1930-1933 och det gick att börja om på nytt. De flesta av dagens kommunistiska ledare i Kerala var helt och fullt indragna i den civila olydnadsrörelsen som startades av Kongresspartiet 1930-1932. Det förklarar varför de fick massornas stöd och under en senare fas kunde krossa Kongresspartiets monopol.

Men för att besvara din viktigaste fråga: du måste förstå att kommunisterna i Indien inte var särskilt väl skolade i marxismen. För att ge ett exempel: Lenins teser om den koloniala frågan var okända för indiska kommunister fram till slutet av 1950-talet. Den sjunde kongressens linje om en anti-imperialistisk enhetsfront i Indien sågs inte som en brytning med det förflutna utan som en fortsättning av sjätte kongressens linje, och förklarades som en taktisk förändring som blivit nödvändig på grund av den förändrade nationella och internationella situationen. Man kan tycka att det är märkligt att den sjätte kongressens katastrofala koloniala teser översattes till malayalam och andra indiska språk under just denna period. Men i praktiken var enhetsfronten ett brott med den vänstersekteristiska linjen. Den nya linje som partiet tillämpade under P C Joshis kunniga ledning hjälpte

oss att snabbt gå framåt. För första gången blev CPI en politisk kraft med avsevärt inflytande i Kongresspartiet, bland Kongresspartiets socialister och i massrörelserna. De rivaliserande fackföreningarna förenades i en enda allindisk fackföreningskongress där CPI blev den ledande kraften. Den allindiska Kisan Sabha,* den allindiska studentfederationen och det allindiska progressiva författarförbundet bildades. Kommunisterna spelade en viktig roll för att ena dem och leda deras kamp. Nationell enhet mot imperialismen, vänsterenhet för att gå mot högerens kompromisspolitik som var mot kamp, socialistisk enhet för att stärka vänsterenheten, CPI som grundval för den socialistiska enheten, massorganisationer och masskamp för att bygga och stärka den antiimperialistiska enhetsfronten – det var den nya linjens motto och positiva delar. Linjen gav verkligen resultat och hjälpte till att bygga upp och stärka det allindiska kommunistpartiet. Partiets medlemskap ökade från omkring 150 år 1934 till mer än 3.000 år 1939, och dess inflytande ökade ännu snabbare. Men detta var också de stalinistiska åren.

Vi fick höra att Stalin var den ”store läraren”, ”ledstjärnan” som byggde socialismen i Sovjetunionen och världssocialismens ledare. Och eftersom jag var nybörjare både vad gäller kommunismen och relativt oskolad i marxism och leninism så accepterade jag det jag fick höra. Det finns en tradition i indisk politik av politiska gurus som upplyser massorna och denna tradition passade stalinismen perfekt. Därför accepterade vi allt som de partiäldste sa till oss och de var själva helt och hållet beroende av Moskva för sina informationer. Det var i denna atmosfär jag uppfostrades som kommunist. Men det fanns en del kamrater som oroades enormt av de uppgifter om massakrer som kom från Moskva. Philip Spratt, en av de kommunister som skickades från Storbritannien för att hjälpa till att bygga upp CPI, blev så demoraliserad och desillusionerad över stalinismen att han lämnade kommunismen helt och hållet och blev liberal humanist och mot slutet av sitt liv antikommunist. Han var en utmärkt kamrat som spelade en ovärderlig roll och hjälpte oss under den första tiden. Kongresspartiets vänsterflygel var också ytterst kritisk mot utrensningarna som ägde rum i Moskva och en del av dess ledare blev oerhört upprörda över propagandan i CPI:s främsta tidning *National Front*, som utmålade Trotskij som en giftig kobra och fascistagent. Till och med Nehru som var en av de första att popularisera den ryska revolutionen och framstegen i Sovjet, uttryckte sitt ogillande med utrensningarna 1938. Men för oss kommunister var trotskismen och fascismen samma sak på denna tid. Jag måste erkänna att även jag trodde att Bucharin, Zinovjev, Radek och andra offer för de stalinistiska utrensningarna var fiender till socialismen, sabotörer och spioner som arbetade i imperialismens och fascismens intressen. I diskussioner med självständigt sinnade socialister försvarade jag Stalin energiskt. Jag tror att det främsta skälet till det var att vi helt och hållet identifierade oss med Sovjetunionen, som på den tiden ständigt angreps av de brittiska imperialisterna och Kongresspartiets höger. Varenda strejk antogs ha inspirerats av Moskva, varje gatudemonstration förmodades vara ledd av agitatorer i Moskvas sold. Vi försvarade Sovjetunionen mot de här människorna, men naturligtvis helt okritiskt. När Sovjetunionen angreps från vänster använde vi följaktligen samma argument även mot dessa kritiker. När jag ser tillbaka på denna period känner jag att det var en stor tragedi inte bara för oss, utan för hela den kommunistiska rörelsen. Kan du tänka dig: Trotskij hade gått mot fascismen våldsamt och hade varnat de tyska kommunisterna för den fälla de gick i, och samma Trotskij stämplades av oss och tusentals andra som fascist. Vi trodde verkligen på att vi genom att försvara stalinismen också försvarade den ryska revolutionen. Jag minns att jag skrev artiklar som försvarade Stalin i den malayalamiska pressen i Kerala efter mordet på Trotskij, och jag använde boken *Den stora sammansvärjningen* för att få en del fakta eller det jag verkligen trodde var sanningen. SUKP:s officiella historia som publicerades i slutet av 1930-talet stärkte min tilltro till Stalin. Den översattes och gavs 1941 ut olagligt på malayalam och blev snabbt en marxistisk lärobok för våra medlemmar. De studiecirklar jag höll i fångelse för våra kamrater färgades i mycket stor utsträckning av stalinismen. Vi likställde faktiskt stalinismen med marxismen-leninismen.

* **Kisan sabha** var kommunistpartiets bondeorganisation – öa.

Vilken blev CPI:s första reaktion på kriget och på vilket sätt förändrades det? En av dina tidigare kamrater, CPM:s [Communist Party of India (Marxist) – en utbrytning ur CPI] ledare A K Gopalan, hävdar i sin bok att CPI blev ett massparti under kriget. Stämmer det?

Partiets första svar var att gå mot kriget, och till och med innan 1939 pressade vi Kongresspartiet att utvidga kampen mot den brittiska imperialismen. Strax innan kriget började var det Kongresspartiet som tvekade. Jag minns att jag lade fram ett ändringsförslag till huvudresolutionen som Gandhi föreslog vid den allindiska Kongresspartikommitténs möte i Poona 1940, ett förslag som för övrigt fick stöd från Jawaharlal Nehru. Jag gick mot Gandhis linje och krävde att det skulle inledas en ny masskamp mot britterna. Det var CPI:s linje vid den tidpunkten. Strax efteråt arresterades jag och blev kvar i fängelset till krigets slut. Jag måste förklara varför jag blev kvar i fängelset när de flesta andra kommunister släpptes fria för att tillämpa "folkrigspolitiken". Omedelbart efter krigsutbrottet och under de följande åren hade kommunisterna arresterats i stort antal. I fängelset bröt det ut diskussioner om vår linje var riktig eller ej. Sedan invaderades Sovjetunionen av de nazistiska arméerna. Våra diskussioner blev ännu hetsigare. Professor K B Krishna som satt i fängelse med oss skrev en rad teser som utvecklade "folkrigslinjen" och förfäktade att allting nu hade förändrats och att kommunisterna skulle överge sin antiimperialistiska verksamhet och sitt motstånd mot kriget. Jag skrev ett antal motsatta teser och argumenterade att även om Sovjetunionens existens var livsviktig, så var det bästa sättet att hjälpa de ryska kamraterna trots det *inte* att upphöra med all antiimperialistisk verksamhet utan tvärtom att utvidga den. Den brittiska imperialismen var fortfarande vår fiende. Majoriteten av kommunisterna som satt i fängelse stödde min linje och bara en liten minoritet var för "folkrigsteserna". Några månader senare fick vi så höra att det brittiska partiet hade ändrat sin linje och att Moskva var för denna förändring. Utanför fängelset blev parti-sekreteraren P C Joshi, som till en början hade varit en av "folkrigslinjens" starkaste motståndare, tvungen att ändra sin linje och börja utnyttja sin vältalighet för att övertyga partimedlemmarna och även massorna om hur viktigt det var att hjälpa till med krigsansträngningarna. Efter bytet av linje befriades de flesta krigsvänliga kommunisterna men en del, inklusive jag, fick sitta kvar i fängelset. Den brittiska underrättelsetjänsten visste mycket väl vilka den skulle befria och vilka som skulle få sitta kvar.

Det verkar som om atmosfären i fängelset vad gäller diskussioner och debatter inom kommunistpartiet var betydligt mer demokratisk än utanför fängelset. Utifrån det du har sagt förefaller det som om alla kommunistpartiets medlemmar oavsett rangordning var indragna i dessa diskussioner och att det i vissa frågor genomfördes omröstningar.

Ja, det är sant, men debatten i fängelset hade sina begränsningar. Så länge diskussionen inte direkt gick emot partiets linje kunde den äga rum. När det till exempel, till och med i frågan om kriget, kom ett cirkulär från partiets ledning till vår fängelsekommitté som beordrade oss att genomföra den krigsvänliga linjen så övergav jag automatiskt min ståndpunkt och hånades av de andra som sa: "Du betraktade dig som en av partiets teoretiker men du hade fel!" Denna händelse var ett typiskt exempel på hur vi var skolade som kommunister. Jag gjorde självkritik och erkände att jag hade fel. Jag var tvungen att göra det eftersom partiet alltid hade rätt, men mina tvivel kvarstod och på senare år har jag på nytt försäkrats om att jag hade rätt. Idag är till och med CPI:s och CPM:s ledare tvungna att medge att "en del fel begicks". Den frasen är ämnad att inte förklara någonting. Men trots självkritiken släppte inte britterna mig ur fängelset. Det är möjligt att deras underrättelsetjänst bestämde sig för att min självkritik var alltför ytlig. Den officiella anklagelseakt som jag fick i fängelset angav att ett av skälen till min fortsatta internering var det faktum att jag hade varit mot "folkriget". Det stod i svart på vitt i min anklagelseakt! Kommunistpartiets ledning gjorde givetvis ett flertal påpekanden till de brittiska myndigheterna men förgäves. Jag frisläpptes inte förrän i oktober 1945.

Så när Kongresspartiet inledde "Lämna Indien"-rörelsen i augusti 1942 befann du dig fortfarande i fängelse. Fanns det mycket agg från CPI:s sida mot de svärmar av Kongresspartiets frivilliga och

ledare som fyllde fängelserna i rörelsens kölvatten?

Vissa av de som försvarar "folkkrigslinjen" har utvecklat en uppfattning som påstår att CPI fick stort stöd genom att "simma mot strömmen". Jag skriver inte under på denna uppfattning. Givetvis utnyttjade partiet den laglighet som den brittiska imperialismen beviljade det för att skaffa nya medlemmar och öka sin styrka i fackföreningarna, men poängen är att det simmade mot massrörelsens ström och ansågs i allt väsentligt vara allierat med den brittiska imperialismen. Det blev respektabelt att vara kommunist. Många unga kommunister gick med i den brittiska armén för att resa iväg och "försvara Sovjetunionen" i Italien och Nordafrika. En del av dem gjorde snabbt av med sin "kommunism" och blev till och med efter kriget kvar i armén – och inte för att utföra underjordiskt arbete! Det stämmer att partiets medlemskap ökade från omkring 4.500 i juli 1942 till gott och väl 15.500 vid tiden för den första kongressen i maj 1943. Även medlemsantalet i massorganisationerna ökade. Men huvuddelen av dessa medlemmar hade inga erfarenheter av stridbar masskamp eller polisförtryck, utan bara fredliga kampanjer som partiet genomfört för att "odla mer mat", "öka produktionen", "befria nationella ledare", "bilda en nationell regering" och "försvara fosterlandet" mot den japanska invasionen som aldrig kom. Strejker fördömdes som sabotage. Parti-medlemmarna genomförde också socialt arbete för att rädda offren för svälten i Bengalen 1943. De organiserade medicinsk hjälp till offren för smittkopps- och koleraepidemier. Detta sociala arbete gav naturligtvis utdelning till och med i Indien, där det finns en fruktansvärt nonchalant inställning till förluster i människoliv. Men vi misslyckades med vår grundläggande uppgift, nämligen att förklara orsaken till alla de problem som massorna stod inför.

Å andra sidan växte Kongresspartiet och dess inflytande enormt efter "Lämna Indien"-kampen i augusti 1942. Miljontals män och kvinnor, speciellt ungdomar, drogs till kampen och radikaliserades av den, som sågs som en revolution mot imperialismen. Vi bedrev visserligen kampanjer för att befria de arresterade Kongresspartiledarna och för att det skulle bildas en provisorisk nationell regering för att föra folkkriget. Men samtidigt brännmärkte vi Kongresssocialisterna, Boses anhängare och andra radikaler som trotsade arresteringar och polisförtryck, som femtekolonnare och sabotörer. Vi vädjade till Gandhi och andra Kongresspartiledare att fördöma våldet som dessa personer ägnade sig åt. Istället för att fördöma dem hyllades de efter sin frigivning av inte bara Nehru utan också av icke-våldsförespråkarna som verkligt antiimperialistiska patrioter – Subhas Bose, Jayaprakash Narain, Aruna Asaf Ali och till och med okända figurer som överste Lakshmi trädde fram som nationella hjältar och hjältinnor.

I själva verket var CPI isolerat från den nationella rörelsens huvudströmning för andra gången på tio år. Enligt min uppfattning överlämnade partiets politik hela den antiimperialistiska rörelsen till Kongresspartiet och den indiska borgarklassen på ett silverfat. Om CPI vid den tiden hade antagit en riktig ståndpunkt så hade det kunnat vinna över en ganska stor och inflytelserik del av Kongresspartiet till kommunismen. Under åren 1936-1942 genomgick Jawaharlal Nehru själv sin mest radikala period och det fanns flera strömningar som var på väg åt vänster (såsom Kongresssocialisterna och Subhas Boses anhängare) i Kongresspartiet. Efter min frigivning från fängelset fick jag uppleva vänsternationalisternas vrede. De brukade ropa "Ner med den brittiska imperialismens försvarare" på våra möten. Så genom att simma mot strömmen när den gick i rätt riktning dränkte vi möjligheten till verklig självständighet och en socialistisk omvandling. Vi utmanövrades och överflyglades av den indiska borgarklassen.

Att partiet återerövrade en del mark berodde till stor del på den stridbara strejkvåg som växte fram under åren 1946-1947 omedelbart efter Andra världskriget, och i vilken vi kastade oss in även om vår politiska linje fortfarande var felaktig. Vi stödde till exempel bildandet av den konfessionella staten Pakistan. I Bombay var det CPI som mobiliserade stöd till myteristerna i flottan 1946, bara för att upptäcka att vår politiska linje att stöda enheten mellan Kongresspartiet och Muslimska förbundet hindrade all verklig solidaritet eftersom myteriet inte så mycket knäcktes av briter som av Kongresspartiets och Muslimska förbundets ledare. De enade sig tillfälligt för att möta detta nya

hot på sin vänsterflygel som var obehagligt lik en del av händelserna under ryska revolutionen. Ett antal av oss, inklusive jag, arresterades återigen för att vi underblåste klasskampen och vi släpptes fria först den 13 augusti 1947, knappt 24 timmar innan självständigheten.

Vilken logik låg bakom Ranadives ökända teser som tvingade in CPI på en ultravänsteristisk kurs under perioden efter självständigheten?

Jag tror att vi noggrant måste skilja mellan flera sammanhängande faktorer. Det finns inget tvivel om att teserna som utarbetades av Ranadive och antogs av den andra kongressen i Calcutta 1948 var ultravänsteristiska, men den kritik som riktades mot dem i slutet av 1950-talet och till och med idag av många kommunister och vänstermedlemmar i Kongresspartiet har en något ihålig klang eftersom den görs utifrån en reformistisk synvinkel.

Efter överförandet av makten bröt det ut en förväntansfull kamp i många delar av landet: denna kamp hade en tudelad karaktär. Den både firade maktöverförandet *till Kongresspartiet* och förväntade sig också att Kongresspartiet skulle genomföra alla sina radikala löften. En likartad kamp hade också hälsat valet av Kongresspartiet till provinsregeringar 1937 medan britterna fortfarande befann sig i Indien. Det denna kamp berättar för oss är att det finns ett samband mellan viktiga segrar på den borgerliga politikens område och den utomparlamentariska massrörelsen. Det förekom också kamp i Telengana (Hyderabad) som hade inletts innan självständigheten och som fördes mot Nizam i Hyderabad, mot hans regering och deras understödda jordägare på landsbygden runt Hyderabad. Även här förändrade den indiska arméns ingripande situationen, eftersom den fullständigt røjde Nizam ur vägen och på samma gång hindrade vänsterns utveckling.

Upproret efter självständigheten omfattade arbetare, bönder, studenter och lärare. Många vänstermedlemmar ur Kongresspartiet deltog under kampen för utvidgade fackliga rättigheter, för att avskaffa godsägarna och för mer frihet. Kampen pressade i hög grad Kongresspartiet att röra sig åt vänster. Om CPI hade utarbetat en korrekt strategi på grundval av en analys av förhållandena i Indien under de föregående åren, skulle det ha kunnat spela en avgörande roll under denna kamp och givit den en ledning. I så fall skulle Ranadives teser ha varit malplacerade men skulle ha fått ett större gensvar. Men med tanke på CPI:s krokvägar visade sig ultravänsterismen vid 1948 års kongress bli katastrofal. Massorna var inte beredda att störta Nehrus regering. Tvärtom identifierade sig stora delar av dem med den, och CPI:s paroll: ”Denna självständighet är en falsk självständighet” lyckades bara isolera partiet. Den väpnade kamp som inleddes tillsammans med denna paroll ledde till att många medlemmar dog och andra fängslades och torterades över hela subkontinenten. Analysen av Nehrus regering som imperialismens hantlangare och en kompradorregering var ett annat misstag, eftersom det antydde att det inte fanns någon skillnad mellan den brittiska administrationen och Nehrus postkoloniala regering. Som marxister numera i allmänhet accepterar var den indiska borgarklassen aldrig någon kompradorklass i ordets egentliga mening. Den åtnjöt en relativ autonomi även under den koloniala ockupationen. Att hävda att den var en kompradorklass efter självständigheten var inte bara ultravänsteristiskt i meningen att det förstärkte en felaktig strategisk linje, utan visade också den indiska kommunismens teoretiska otillräcklighet. Många av den periodens teman togs upp på nytt i slutet av 1960-talet av de maoistiska rebellerna i Naxalbari och andra delar av Indien och vi vet vilka katastrofala konsekvenser det blev av det. Bortsett från det faktum att hundratals unga människor dödades, tusentals torterades och rörelsen gick från motgång till motgång, så har vi fortfarande arvet efter det i form av tusentals politiska fångar som har fängslats av den indiska härskande klassen. Tragedin är att de som fängslats praktiskt taget har förlorat allt masstöd.

För att återvända till 1948: ett stort antal kommunister, inklusive jag, arresterades på nytt, och det var i fängelset som ett antal debatter om Ranadives teser inleddes. Det fanns en hel del missnöje med den nya linjen. De fackliga kamraterna blev alltmer fientligt inställda till partiledningen. Partiets ledning hade utropat en nationell järnvägsstrejk som fullständigt hade misslyckats. Den

hade bara lyckats visa vilka som var kommunistiska anhängare i järnvägsfacket och många av dem arresterades. Sedan sa partiledarna att de kommunister som ledde fackföreningen var revisionister och reformister och att det var därför järnvägsstrejken inte ägde rum. Men även denna diskussion utvecklades snabbt på ett visst sätt. Det gjordes inga som helst ansträngningar att analysera de förhållanden som rådde i Indien. Det blev ett möte med "Stalin sa..." på vilket motståndarna under diskussionen svarade "men Mao sa motsatsen..." Så debatten blev till stor del ofruktbar. Således skulle inte alla dessa dispyter avgöras av partikongressen efter en diskussion i hela partiet och efter att ha utarbetat ett bokslut över Ranadives linje. I enlighet med stalinismens bästa traditioner beslutade partiledningen att skicka en delegation till Moskva för att träffa Stalin. Fyra ledare valdes till denna unika ära: Ajoy Ghosh, Rajeshwar Rao, S A Dange och Basava Punniyah. Ranadive ställdes i skuggan. De återvände med en ny taktisk linje och ett nytt programförslag som antogs av en specialkonferens som hölls i Calcutta i oktober 1951. Den nya linje som utarbetas under direkt ledning av Stalin, Molotov och Suslov förkunnade att Kongresspartiets regering installerades med de brittiska imperialisternas samtycke, att det fortfarande härskade en kolonial struktur i Indien, att imperialisterna nu dolde sitt styre med hjälp av Kongresspartiregeringens slöja och att regeringen var helt underordnad imperialismen, och att kommunistpartiets omedelbara uppgift var att störta den indiska staten och ersätta den med en Folkdemokrati. Fyra år efter överförandet av makten ansåg således Stalin och Sovjetunionens övriga ledare att Indien var ett kolonialt land under den brittiska imperialismen. Inte överraskande godkände partikonferensen den nya linjen, i synnerhet som den hade välsignats av den "störste marxist-leninisten och världsrevolutionens ledare". Det var så de flesta av våra kamrater tänkte åtminstone fram till 1956. Även jag skrev en tid under på denna absurda ståndpunkt, men inom kort uppstod tvivel och jag började hävda att Indien var politiskt fritt.

Men i praktiken skedde det en ny utveckling. Samtidigt som partiet antog det nya programmet 1951 beslutade det att delta i de allmänna val som snabbt närmade sig. Även om det i sig själv var riktigt var den politik som partiet antog efter valen ett ännu tydligare tecken på den svängning som hade gjorts. Från ultravänsterism hade partiet nu slagit in på en inriktning som bara kan kallas parlamentarisk kretinism. Både valmanifestet och det nya programmet 1951 slog fast att socialismen inte var partiets omedelbara mål eftersom Indien fortfarande var ett underutvecklat kolonialt land. Den omedelbara uppgiften bestod i att ersätta Nehrus antidemokratiska och antifolkliga regering med en folkdemokratisk regering på grundval av en koalition mellan alla antiimperialistiska och antifeodala partier och krafter. Ordet "klass" ersattes med ordet "parti" och ordet "stat" ersattes med ordet "regering". Det var inte bara betydelseförändringar. Från och med 1948-1951 hade partiet sagt att dess mål var att upprätta en folkdemokratisk *stat* som var startpunkt för proletariats diktatur. Om vi bortser från de tvetydigheter och undanflykter som finns i formuleringen "Folkdemokrati" så var målet trots allt klart. Partiets tredje kongress i Madurai betonade att partiets centrala uppgift var att kämpa för att ersätta Kongresspartiets regering med en "demokratiskt enad folkregering". Och här var "folkdemokrati" helt klart inte lika med proletariats diktatur. Den uppfattades som en allians mellan CPI och de "demokratiska" partier som var mot Kongresspartiet. Partiets mål blev att skaffa sig parlamentarisk majoritet och samla tillräckligt många allierade för att bilda regering. I olika förklädning är det fortfarande CPI:s och CPI(M):s politik.

Kan du förklara varför CPI trots alla sina sektaristiska misstag lyckades så bra under de allmänna valen 1951? Det hade utsatts för förtryck, var isolerat från de antiimperialistiska krafterna, och hade – uppenbarligen helt riktigt – i sista stund bestämt sig för att delta i valen.

Jag tror att vi alla blev överraskade av valresultaten. Vi fick omkring 26-27 platser i parlamentet, blev det största partiet efter Kongresspartiet och den viktigaste samlingspunkten för oppositionen mot regeringen. I vissa fall fick våra kandidater till och med fler röster än Nehru och över en natt blev en hel rad kamrater som alldeles nyligen hade befunnit sig underjordiskt eller i fängelse medlemmar i parlamentet eller provinsförsamlingar. Jag tror inte att den främsta anledningen till

denna framgång var att folk som röstade på oss tyckte att vår sekteristiska linje var korrekt. Den viktigaste faktorn var att partiets medlemmar var en del av massrörelsen. De arbetade i fackföreningar och bondeorganisationer och många av dem respekterades för sin ärlighet och sitt mod. Således var rösterna på CPI i valen 1951 en ren klassröst och de visade vilka möjligheter som fanns. Det faktum att de inte förverkligades visar sig på sätt och vis i partiets representation i parlamentet idag, som i grova drag är samma som 1951.

Ägde det efter vändningen till parlamentarism rum någon diskussion i partiet om vilken taktik som skulle användas utanför parlamentet? Det var väl svårt att stänga av partimedlemmarnas engagemang i masskampen.

Ja, det hölls diskussioner i partikommittéerna. Efter Koreakriget hade Sovjetunionen slagit in på en politik av fred och samarbete med de kapitalistiska länderna, som Chrusjtjov senare skulle teoretisera kring som "fredlig samexistens". Både Sovjetunionen och Folkrepubliken Kina började hylla Indiens regering för dess "progressiva" politik, i synnerhet dess utrikespolitik som grundades på alliansfrihet. Under sina besök i Indien drog Chrusjtjov och Zhou Enlai enorma folkmassor. Nehru blev en av upphovsmännen till "Bandungandan". Det var mot denna bakgrund som debatten i vårt parti fortsatte. Är Indien verkligen fritt eller fortfarande underordnat den brittiska imperialismen? Vilka ska vi alliera oss med på det politiska området? Jag minns diskussionerna vi hade i CPI:s provinskommitté i Malabar, där jag var sekreterare, och under kongressdiskussionerna inför partiets konferens i Malabar. En del ville ha en koalitionsregering mellan Kongresspartiet och kommunisterna, andra argumenterade för en front mot Kongresspartiet och riktade elden mot INTUC (Indiska nationella fackföreningskongressen) som leddes av Kongresspartiet. Båda såg i huvudsak problemet som en fråga om att vinna valen. Det dessa kamrater inte insåg var att vi genom att ena klassen i kamp mot sina förtryckare på samma gång skulle ha försvagat Kongresspartiet i valen. Jag var därför mot båda dessa linjer. Min ståndpunkt vid den tiden var att CPI först och främst skulle ha en masslinje under den förestående kampen. Vi borde i grund och botten se på kampen som en kamp mellan klasser och inte mellan partier. Följaktligen borde vi försöka få till stånd enade aktioner mellan AITUC och INTUC och andra fackföreningar mot kapitalisterna med målet att ena arbetarklassen och andra massorganisationer som hade splittrats under perioden omedelbart efter kriget. Jag argumenterade för att vi på basis av en klassenhet skulle försöka förena alla progressiva delar av folket, inklusive anhängare till Kongresspartiet, för att genomföra jordreformer, för arbetarnas rättigheter, för mer demokratiska rättigheter, för en beslutsamt antiimperialistisk utrikespolitik, etc, och med hjälp av denna kamp få massorna att överge det borgerliga inflytandet och bygga arbetarklassens ledarskap. Den politiska resolution som jag lade fram vid partikonferensen i Malabar antogs av en majoritet.

Partiets fjärde kongress hölls 1956 i Palghat i Kerala. Majoriteten lade tonvikten vid en front mot Kongresspartiet. Det passade med deras teori att den indiska borgarklassen var underordnad det brittiska finanskapitalet. P C Joshi, Bhawani Sen, jag och några andra delade faktiskt ut en alternativ resolution som Joshi lade fram å våra vägnar. Vår resolution pekade på att Kongresspartiets regering inte var underordnad imperialismen även om den ibland gjorde en del kompromisser, att den i första hand tjänade borgarklassens lokala intressen och inte vanligt folks intressen, att alla de akuta problem som plågade vårt folk uppstod på grund av borgarklassens ledning av landet och att den verkliga boten därför var att upprätta en proletär ledning för att fullborda den borgerligt demokratiska revolutionen. Den uppmanade de olika fackföreningarna som AITUC, INTUC, HMS och UTOC att gå samman i en enda förenad facklig organisation. Den uppmanade de förenade massorganisationerna att ingripa för att forma den Andra femårsplanen i sina egna och landets intressen. Den betonade behovet att bygga en förenad Nationell Demokratisk front som en kraftfull massrörelse för att smälta samman massorna både i och utanför Kongresspartiet genom kamp mot de imperialistiska och feodala kvarlevorna och mot högerns reaktionära politik. Vi menade att en sådan enad demokratisk front var ett sätt att bygga proletariatets herravälde. Vår resolution förlorade men

en fjärdedel av delegaterna stödde oss. En del av de förändringsförslag som vi lade fram inför livades i den officiella resolutionen, vilket ledde till att den senare tolkades på olika sätt.

Vad fick SUKP:s tjugonde partikongress för inverkan på CPI:s kongress? Diskuterades den överhuvudtaget?

Ja, absolut. Det lades fram en resolution till vår kongress om förändringarna i Sovjetunionen. Den biföll den övergripande tankegången i Chrusjtjovs tal men krävde mer diskussioner om de frågor han hade tagit upp. Men det genomfördes ingen fullständig diskussion om det varken på partikongressen eller efteråt. Orsaken till att det krävdes ytterligare diskussioner var att de flesta kamrater inte var övertygade om att angreppet mot Stalin var riktigt. Efter 1956 började jag själv på ett radikalt sätt tänka igenom en hel rad frågor. Jag ville försvara Chrusjtjov för hans angrepp mot Stalin trots att jag fram tills dess hade varit en pålitlig stalinist. Efter den tjugonde partikongressen kunde jag inte sova på två eller tre nätter. En man som vi hade lärt oss att dyrka, vår världs rörelses idol, hade angripits av sina tidigare kamrater. Till och med efter att ha läst Chrusjtjovs hemliga rapport befann jag mig fortfarande i ett chocktillstånd. Under en tid kunde jag inte tro på den, men efter att ha läst igenom den på nytt och tänkt över den drog jag slutsatsen att Chrusjtjov hade rätt och jag började försvara honom mot Stalins anhängare. Det var Chrusjtjovs angrepp på Stalin som fick ett antal kamrater att börja angripa honom som revisionist, ty hans övriga teser var inte alltför olika Stalins egen praktik.

Vid partikongressen 1956 valdes jag in i partiets högsta organ, dess Nationella råd. Innan dess hade jag uteslutande arbetat på provinsnivå och koncentrerat mig på att bygga upp partiet i Kerala.

Strax efter er fjärde partikongress vann CPI en fantastisk seger i provinsvalen i Kerala och blev den lagstiftande församlingens största parti. Partiets ledare E M S Namboodiripad bildade den första kommunistiska regeringen i Indien. Valet visade klart att partiet hade ett masstöd i provinsen och det riktade också ett slag mot den kalla-krigs-ideologi som var förhärskande på den tiden. Men vad blev enligt din åsikt det verkliga resultatet av denna seger både på massrörelsen och på CPI:s framtida utveckling?

Strax efter att den kommunistiska regeringen hade bildats ägde det rum en hetsig diskussion inom kommunistpartiets ledning i Kerala angående den nya regeringens karaktär. Den förhärskande uppfattningen, som förfäktades av de centrala ledarna inklusive Namboodiripad, var att arbetarna hade gripit makten i Kerala med fredliga medel genom att erövra majoriteten i valen, och att Kerala skulle bli det bästa exempel man kan tänka sig på den fredliga vägen till socialismen. Det var första gången det hade hänt någonstans i världen och det visade vägen till framtiden för kamrater över hela världen. Det var ledningens första reaktion.

Jag höll inte med om denna åsikt. Jag hävdade att staten trots kommunisternas seger fortfarande var en kapitalistisk stat och att det vore fel att sprida illusioner om motsatsen. Jag fick stöd från ett litet antal kamrater. Partisekreteraren Ajoy Ghosh skickades från Delhi för att diskutera med ledningen i Kerala för att försöka lösa dispyten. Båda uppfattningarnas lades fram inför honom. Jag talade för minoriteten och argumenterade att vi hade regeringsmakten i en provins, men att staten både på provinsnivå och nationellt fortfarande var kapitalistisk och att den viktigaste fråga vi stod inför var hur vi skulle använda denna situation för att stärka partiet och massrörelsen. Med andra ord hade inte arbetarklassen kommit till makten. E M S förde fram majoritetens uppfattning och efter att han hade slutat viftade Ajoy Ghosh med fingret mot mig och frågade: "Vill du påstå att E M S Namboodiripad är en borgare? Är han inte representant för arbetarklassen?" och en massa annat enligt samma linjer. Självfallet var det inte vad jag hade menat. Frågan var om staten var borgerlig eller ej. Namboodiripad var bara premiärminister i en provinsregering. Ghosh stödde majoriteten och så var det med det. Jag behöll min uppfattning men all opposition upphörde. Först sedan regeringen i Kerala hade upplösts skrev Namboodiripad en artikel i *Communist*, som då var teoretiskt organ för CPI:s avdelning i Kerala, där han hävdade att staten inte hade varit någon arbetarstat. Om denna

visdom hade gått upp för honom tidigare hade kanske situationen varit en helt annan, eftersom partiet skulle ha lagt huvudvikten vid den utomparlamentariska masskamp som hade fört det till makten. Men Kerala gav CPI:s ledare en överväldigande önskan att erövra makten och bilda regeringar med parlamentariska medel. Vi kan fortfarande se det i båda delarna av det som brukade vara CPI. De bildar inte allianser utifrån principiella grundvalar utan för att få regeringsposter.

Segerns inverkan på massorna var enorm. Omedelbart efter segern jublade de flesta arbetare och fattigbönder. De hade en djupgående känsla av att den nya regeringen skulle tillfredsställa deras krav. Det fanns en enorma känsla av stolthet och styrka inom arbetarklassen. Jag minns hur jag hörde fattiga, icke läskunniga arbetare säga till poliser på gatan: "Nu vågar ni inte angripa oss för nu är det vår regering som sitter vid makten. Namboodiripad är vår ledare. Vi härskar." Det var en inte ovanlig uppfattning. Regeringen hade avsevärda reserver av välvilja. Bland fattigbönderna, delar av studenterna och lärarna fanns det också en känsla av glädje som ökade när de såg hur modfällna godsägarna, kapitalisterna och reaktionärer i största allmänhet blev av segern. Under de första veckorna efter valet höll kommunistpartiets ministrar mycket radikala tal och betonade ständigt sitt stöd för arbetarnas kamp.

Men dessa löften begränsades huvudsakligen till tal. Namboodiripad och hans ministrar upptäckte ganska snabbt att statsförvaltningen var en mäktig enhet och att chefssekreteraren, provinsens högste ämbetsman, arbetade på order från centrum och inte från provinsens premiärminister. Samma sak gällde polisen, och dessutom kunde inga lagar antas utan godkännande från centrum. Så till och med när det handlade om att införa ett antal *reformer* fann de kommunistiska ministrarna att de var maktlösa. Eftersom de inte hade några andra verkliga perspektiv befann de sig i en återvändsgränd. Inget radikalt annorlunda hände och efter ett tag började den kommunistiska regeringen förlora nyhetens behag. I vissa fall förvandlades jublet till passivitet och i andra till öppen och bitter besvikelse.

En viktig prövning för den nya regeringen uppstod några månader efter att den hade valts. Arbetare på en fabrik nära Quilon, en stad nära huvudstaden Trivandrum, gick ut i strejk. Fackföreningen på fabriken leddes av RSP (Revolutionära socialistpartiet). Strejken riktades inte mot regeringen utan mot arbetsgivaren i denna speciella fabrik. Det var en typisk facklig strid. Jag minns tydligt hur situationen utvecklade sig. Vi satt i ett möte med CPI:s Nationella råd (som bestod av omkring 60 kamrater) när vi fick nyheten att tre av de strejkande arbetarna hade skjutit till döds av polisen. Vi blev alldeles förbluffade. Arbetare hade skjutit till döds av polisen medan kommunister satt vid makten. Det omedelbara svaret från *samtliga* kamrater blev att fördöma skottlossningen, inleda en omedelbar utredning, ge kompensation till de sörjande familjerna, offentligt be om ursäkt till de strejkande arbetarna och offentligt lova att det aldrig skulle hända igen så länge vi satt i regeringen. Det var vårt instinktiva klassvar. Men en diskussion påbörjades som varade i två timmar och i slutet av den togs beslut som var helt andra än vårt första svar. Enligt min uppfattning var hela affären oförsvarlig, men man måste förstå sammanhanget på den tiden.

De reaktionära grupperna och partierna hade inlett en kampanj mot oss under den demagogiska parollen "Gå med i befrielsekampen mot det kommunistiska styret". De hade börjat utnyttja våra svagheter. I spetsen för rörelsen stod de romerskt katolska prästerna (som ni vet har Kerala en betydande katolsk befolkning) och Nairkasten. Men alla som var mot CPI inklusive höger- och vänstersocialdemokrater (Socialistpartiet och RSP) anslöt sig till dem och rörelsen började få ett masstöd. Det var i detta sammanhang som polisens beskjutning ägde rum. Logiken hos de kamrater som förespråkade att vi skulle ändra den första ståndpunkten angående skottlossningen lät ungefär så här: om vi angriper polisen så kommer deras moral att försämrars allvarligt; om moralen försämrars kommer den antikommunistiska rörelsen att stärkas; om den antikommunistiska rörelsen stärks kommer vår regering att störtas; om vår regering störtas så kommer det att innebära ett fruktansvärt slag mot den kommunistiska rörelsen. Den resolution som till sist antogs av partiet försvarade polisens handling. Det bestämdes att någon måste resa till platsen för att förklara vår ståndpunkt,

angripa RSP och försvara polisaktionen. Jag antogs vara ett av partiets dugligaste talare på malayalam och jag ombads åka och tala å Keralas kommunistpartis vägnar. Mitt svar blev att vägra och vidmakthålla att jag inte kunde finna mig i rådets beslut och därmed inte kunde försvara det. Jag beordrades då formellt av partiledningen att resa dit och försvara partiet. Jag åkte. Jag talade i en och en halv timme och det var ren och skär demagogi. Jag skyllde de tre arbetarnas död på RSP:s oansvar och bad dem offentligt förklara varför de hade fått dessa arbetare att bli skjutna. Jag riktade våldsamma angrepp mot strejkledarna. När jag reste hem samma kväll mådde jag verkligen illa inombords. Jag kunde inte sova. Jag tänkte hela tiden att jag borde ha vägrat att försvara partiet och det kändes som om jag var på väg att bli tokig. Jag skrek åt min fru. Istället för att skrika och fara ut i förbannelser mot partiledarna som hade försatt mig i en sådan situation lät jag det gå ut över min fru. Påföljande dag ombads jag tala på tre olika ställen och hålla samma tal. Den här gången vägrade jag blankt och min vägran godtogs.

Skottlossningen fick uppenbarligen en traumatisk effekt på ett antal partimedlemmar som du, men fick den också en varaktig inverkan på arbetarklassen?

Det försvagade naturligtvis regeringen och undergrävde dess masstöd, men en stor del av våra anhängare förblev lojala trots händelserna i Quilon. Reaktionärernas stöd ökade givetvis, men till och med i detta skede hade vi kunnat behålla vår styrka och troligen ökat den tiofalt om CPI:s ledare hade insett det dialektiska förhållandet mellan parlamentariskt arbete och massarbete och förstått att det förstnämnda alltid måste underordnas kampens behov. Under denna process skulle vi blivit avlägsnade från regeringen, som vi hursomhelst blev, men vi skulle ha befunnit oss i en oändligt mycket starkare position och vi kunde ha skolat massorna i den borgerliga demokratis begränsningar. Det kunde ha utvecklats ett verkligt revolutionärt medvetande. Inget av detta gjordes och samtidigt höll Namboodiripad tal som förutspådde inbördeskrig, vilket följde logiskt ur hans uppfattning att arbetarklassen hade gripit makten. Dessa tal utnyttjades sedan av Kongresspartiets ledning för att angripa och försvaga regeringen ännu mer. Utifrån rapporter i pressen och uttalanden från Kongresspartiets ledare blev det snart uppenbart att centrum funderade på att genomdriva ett presidentstyre och upplösa regeringen. Den reaktionärt ledda massrörelsen i Kerala nådde också en höjdpunkt. Det blev snart svårt för kommunistpartiets ledare att åka någonstans utan att bli utsatta för stenkastning och det gällde även mig. Det var vid denna tidpunkt som Nehru bestämde sig för att besöka Kerala och själv bevittna situationen. Han stormades av personer som krävde att regeringen omedelbart skulle upplösas. Han träffade givetvis också oss. Han hade ett antal enskilda möten med regeringsministrar och en delegation från kommunistpartiets delstatskommitté. Jag var en av medlemmarna i denna delegation. Jag minns att en av de första frågor han ställde under diskussionerna med oss var: "Hur lyckades ni på så kort tid isolera er så enormt från folket?" Han föreslog sedan att den kommunistiska regeringen kunde sitta kvar på villkor att det skulle hållas nyval för att låta väljarna avgöra. Delstatens kommitté sammankallade ett speciellt möte för att diskutera Nehrus förslag och på begäran från Namboodiripad beslutade den att avvisa förslaget. Vi var beredda att gå med på nyval bara om det hölls val också i alla de andra provinserna! Jag tyckte redan då att det var ett felaktigt beslut. Vi skulle ha gått med på Nehrus förslag, skaffat oss andrum och sedan gått i strid mot oppositionen, som hursomhelst var en brokig blandning av reaktionärer, opportunisterna som svansade efter den vinnande sidan och socialdemokrater. För det andra skulle valen ha hållits med den kommunistiska regeringen vid makten, vilket skulle ha neutraliserat om inte helt och hållet hindrat statsapparaten från att ingripa mot oss och använda ämbetsmän och poliser. Hursomhelst vägrade vi och 1959 avsattes regeringen. Men under nästa val 1½ år senare ökade vi vår andel av rösterna även om vi fick färre mandat. Så även om vi besegrades i valet så var det inget verkligt nederlag i massornas ögon. Och det trots alla våra fel och misstag.

Valsegern i Kerala gjorde utan tvekan CPI till en nationell kraft. Dess prestige ökade tiofalt och kommunistiska entusiaster besvarade de borgerliga kommentatorernas utslitna rubriker med: "Efter Nehru, Namboodiripad!" Keralas betydelse var i den meningen känslan av att Kongresspartiet gick

att besegra och att det fanns ett alternativ, nämligen Indiens kommunistiska parti. Det var ingen oviktig faktor med tanke på den internationella situationen. Givetvis fanns det kritik även inom CPI mot det sätt på vilket E M S:s regering hade tolererat dödandet av arbetare. Den delstatliga kommittén för CPI i Västbengalen skrev ett brev som kritiserade partiet i Kerala. Men trots allt detta drog Namboodiripad större folkmassor än någon annan CPI-ledare, och han hade blivit en nationell figur genom sina egna meriter som ledare för det framgångsrika CPI i Kerala. Kommunistpartiets kongress i Amritsar 1958 behandlade honom också som en hjälte och förkunnade att det gick att ta makten med hjälp av val, en uppfattning som underlättades av de ståndpunkter som utvecklades av det sovjetiska partiet. Det gjordes några förändringar av huvudresolutionen och några få kamrater uttryckte tvivel, men på det hela taget var det samförstånd. Amritsarlinjen skulle tillämpas nationellt.

Fördes det inte ens efter 1959 någon verklig diskussion inom ledningen om de problem som uppstår på strategisk nivå vid valsegrar för partier som utlovar någon sorts socialistisk omvandling. Nog var en av de viktigaste svagheter hos CPI i Kerala, CPM i Västbengalen och senare Unidad Popular i Chile att de inte insåg behovet av att hjälpa till att skapa sovjetliknande folkmaksorgan som kunde organisera massorna oberoende av den borgerliga staten och användas för att utmana staten när det behövdes. Hela denna dimension har saknats i kommunistpartiernas strategi under många decennier.

De problem du nämner är mycket viktiga och avgörande men jag är ledsen över att behöva säga att de inte fanns med i de diskussioner som ägde rum. Ett av stalinismens resultat är just att den avgörande betydelsen av att organisera massorna i sina egna maktorgan, såsom sovjeter, har försvunnit. Partiet har betraktats som massornas enda företrädare.

Vad gäller min egen politiska utveckling så fortsatte jag att hysa tvivel efter 1956. Frågan om Stalin var löst för mig genom Chrusjtjovs tal, men jag var fortfarande helt förvirrad i de internationella frågorna. Min inställning till Ungern var exempelvis helt ortodox. Jag skrev till och med en pamflett med rubriken "Vad hände i Ungern" för att besvara de utbredda angreppen mot Sovjetunionen i varenda borgerlig tidning. Så trots 1956 förändrades mitt tänkande bara gradvis. Jag upplevde regelbundet att jag behövde läsa mer, men tillgången på material var också mycket begränsat i Indien på den tiden. 1956 trodde jag att jag hade brutit med stalinismen men när jag tittar tillbaka är det uppenbart att så inte var fallet. Amritsarlinjen, regeringen i Kerala, allt detta ökade mina tvivel, men det var på den nivån frågorna stannade: personliga tvivel, varav många inte ens uttrycktes inom partiet. Jag är övertygad om att det måste ha varit fallet för många kommunistiska medlemmar på den tiden. Men det fanns inget revolutionärt alternativ till CPI:s linje.

Ytterligare en förändring ägde rum 1958 när jag fick möjlighet att besöka Sovjetunionen. 1958 besökte jag Tasjkent som medlem i den indiska författardelegationen som närvarade under den afroasiatiska författarkonferensen. Även kinesiska delegater deltog och de var helt öppna med att förklara sina meningsskiljaktigheter med Sovjetunionen. Men jag fick också tillfälle att se Sovjetunionen, och även om det inte går att förneka att de hade gjort enorma framsteg så fanns det en annan sida som gjorde mig illa till mods. Det hölls en speciell mottagning i Moskva för de indiska delegaterna där Chrusjtjov deltog. Under denna hölls ett kulturellt uppträdande och till min förvåning upptäckte jag att den tomma stolen bredvid mig hade övertagits av Chrusjtjov. Så jag tog tillfället i akt för att diskutera med honom och försökte skingra mina tvivel. Du kanske minns fallet Pasternak som hade orsakat en hel del uppmärksamhet på den tiden. Hur kunde det vara möjligt att den sovjetiska regeringen femtio år efter revolutionen fortfarande kände sig hotade av en roman som hade skrivits av Pasternak? Jag förklarade att jag som författare inte kunde rättfärdiga den behandling han utsatts för även om jag som marxist inte höll med om hans politiska linje. Jag förklarade för honom att det i ett land som Indien där många antiimperialister hade dömts till fängelse för sina skrifter inklusive dikter och korta noveller, där gick det inte att rättfärdiga och verkligen försvara det sovjetiska partiet i frågan om Pasternak. Chrusjtjov förnekade allt ansvar för

händelsen och hävdade att den sköttes av författarförbundet och föreslog att jag skulle diskutera frågan med dem. Det var uppenbart att han absolut inte ville diskutera frågan. Därefter diskuterade vi problemet med drickandet i Sovjetunionen och jag frågade om han hade övervägt ett rusdrycksförbud. Han svarade att de hade det, men om det infördes ett förbud skulle det omedelbart börja uppstå olagliga spritfabriker vilket bara skulle skapa allvarigare problem. Jag svarade genom att på liknande sätt framkasta, att om de fortsatte att förbjuda böcker så skulle det uppstå olagliga boktryckerier och det kunde också orsaka problem. Nu var han väldigt irriterad och föreslog att vi skulle koncentrera oss på baletten! Jag började inse "avstaliniseringens" begränsningar. Försöken att diskutera Jugoslavien och Kina misslyckades också. Diskussionerna med tjänstemän från författarförbundet var mer energiska men en lika stor besvikelse. Som ett resultat av det blev jag alltmer desillusionerad.

Besökte du några andra länder än Sovjetunionen? Fick du till exempel möjlighet att besöka Folkrepubliken Kina, där revolutionen ägt rum senare och i en mening var av större betydelse för de problem som Indien står inför?

Efter min resa till Sovjetunionen fick jag fler möjligheter att resa utomlands och diskutera med utländska kamrater. Det var väldigt avgörande för min politiska utveckling. 1960 deltog jag till exempel på det Vietnamesiska arbetarpartiets tredje kongress i Hanoi. Harekrishan Konar och jag var broderliga delegater från det indiska partiet. Jag överlämnade vänskapliga hälsningar från de indiska kommunisterna till kongressen och efteråt diskuterade jag situationen med många kamrater från olika länder. Det var en mycket spännande period. FNL var på väg att bildas i syd och splittningen mellan Kina och Sovjetunionen började dominera de kommunistiska mötena. Den sovjetiska delegationen bjöd oss på middag för att förklara sina åsikter, som vi hursomhelst var bekanta med. Diskussionen fortsatte nästa dag då både Konar och jag utsatte ryssarna för ytterst kritiska utfrågningar. Det positiva med den sino-sovjetiska konfliktens inledande period var att det för första gången sedan 1920-talet blev möjligt med debatt och diskussioner om grundläggande frågor inom den kommunistiska rörelsen.

Den kinesiska delegationen bjöd in oss till Beijing för en längre diskussion. Vi flögs till Kanton och därifrån i ett specialplan till Beijing. Vi tillbringade allt som allt fyra dagar i den kinesiska huvudstaden inklusive ett 4½ timme långt möte med Zhou Enlai och andra partiledare. Det viktigaste ämnet under diskussionerna var gränskonflikten mellan Kina och Indien. Vi tillbringade en timme med ytterst invecklade detaljer om gamla kartor, gränsöverenskommelser och liknande för att slå fast Kinas rätt till gränstrakterna. Jag sa till de kinesiska kamraterna: "Juridiskt, geografiskt, historiskt kanske ni har rätt. Frågan som bekymrar mig är vilket politiskt syfte denna dispyt om ett obebott område tjänar? Ni har kommit överens med Pakistan och ni måste lämna ifrån er en del mark. Varför inte samma sak med Indien? Det skulle hindra reaktionärerna från att piska upp en antikinesisk chauvinism och stärka vänsterrörelsen i Indien. Vi skulle kunna visa att den metod som socialistiska länder använder för att lösa gränskonflikter är överlägsen. Vi skulle kunna utnyttja denna styrka för att stärka banden mellan den kinesiska revolutionen och de indiska massorna." Jag förklarade att det hade varit Lenins inställning när han hade att göra med borgerliga regeringar som den finländska eller till och med förkapitalistiska monarkier som Afghanistan. Genom att göra på detta sätt stärkte Lenin den ryska revolutionen och dess dragningskraft på de breda massorna. Omedelbart sa Zhou, "Lenin gjorde rätt." Men han förklarade det i termer av sovjetstatens isolering och att det inte fanns något "socialistiskt läger". Jag svarade genom att hävda att även om jag inte hade texterna med mig så fanns gott om bevis för att Lenins motiv i själva verket var att utveckla vänskapliga relationer till folket i dessa länder och inte låta de härskande klasserna framställa Sovjetunionen som en stormakt som slukade deras länder. Till sist sa Zhou att han inte kunde hålla med och att vi skulle komma överens om att vara oense på den punkten. Jag var väldigt svag för de kinesiska kamraterna och deras revolution och ville inte lämna det hela därvid. Jag frågade Zhou: "Finns det någon risk för att USA-imperialisterna angriper er via de omdiskuterade gränstrakterna?"

Han svarade nekande och sa att hotet i detta fall kom från Nehrus regering och inte från amerikanerna. Nästa diskussionspunkt var den sino-sovjetiska konflikten.

Här betonade Zhou att det hade känts som förräderi när Sovjetunionen över en natt drog tillbaka sina tekniker från Kina på grund av politiska meningsmotsättningar. Han var mycket bitter över det och klagade över att de till och med hade tagit med sig planritningarna! Jag tyckte att ryssarna hade haft helt fel men jag sa inte vad jag ansåg eftersom jag inte ville ta ställning mellan de två giganterna. Jag var ganska nedstämd över vad Sovjetunionen hade gjort när jag återvände från diskussionen, men jag var inte nöjd med Zhous svar i gränsfrågan. Jag kunde inte låta bli att tycka att det fanns en anstrykning av chauvinism i hans inställning. Konar var mycket mer sympatiskt inställd till kineserna, och när han återvände till Indien organiserade han ett antal studiecirklar för att förklara deras uppfattningar.

Vad hade de vietnamesiska kamraterna för inställning på den tiden?

Vietnamesernas ståndpunkt var samma som idag. De ansåg att dispyten innehöll frön till ökande oenighet som de hade en känsla av bara kunde hjälpa imperialismen. På den nivån hade de inte så fel och både Kinas och Sovjetunionens hållning till vietnamesernas kamp var inte vad den borde. Innan jag reste till Beijing hade vi en lång diskussion med Ho Chi Minh där vi diskuterade Vietnam, Indien och den sino-sovjetiska konflikten. I den sistnämnda frågan sa han att han inte höll med varken Kina eller Sovjetunionen och att han upplevde att grälet mellan dem hade nått ett skede där det kunde skada den internationella arbetarrörelsen. Han var mycket orolig och ängslig och menade att ingenting skulle göras för att förvärja konflikten. Jag frågade varför inte vietnameserna publicerade sina uppfattningar i pressen eftersom det kunde vara ett bra sätt att hålla rörelsen enad, men han svarade att de hade bestämt sig för att inte ingripa i dispyten alls. Han skämtade en del om teserna om Tredje världskriget och sa att Vietnam var ett litet land, och även om en del människor överlevde i Kina så skulle det inte bli någon kvar i Vietnam, så av rent egenintresse kunde de inte stöda teserna. Men alltihopa sades halvt ironiskt på skämt. Jag måste medge att jag ansåg att han var den mest kulturella och charmerande av alla de kommunistiska ledare jag träffade. Han imponerade en hel del på mig genom att han hälsade delegationerna välkomna på sex språk: kinesiska, ryska, vietnamesiska, franska, engelska och spanska.

Han gav ett typiskt svar på min fråga, varför enligt hans uppfattning det vietnamesiska partiet, som på 1930-talet inte var större än det indiska partiet, hade lyckats där vi hade misslyckats. Han svarade: "Ni hade Mahatma Gandhi, här är jag Mahatma Gandhi!" Sedan fortsatte han med att förklara hur de hade utnyttjat den antiimperialistiska kampen för att bygga sitt herravälde över massorna. De hade blivit den ledande kraften i den antiimperialistiska kampen och gått vidare till socialismen. Den klara undermeningen var att i Indien var det Gandhi och Kongresspartiet som hade behållit kontrollen och att det var CPI:s fel. Precis som andra vietnamesiska ledare förklarade han också den vietnamesiska borgarklassens inhemska svaghet, som givetvis stod i mycket skarp motsättning till den indiska borgarklassens styrka.

Det var utan tvekan resorna utomlands som öppnade mitt sinne, trots att dessa resor till en början i huvudsak gick till Sovjetunionen och andra icke-kapitalistiska länder. Jag minns att jag besökte Sovjetunionen på nytt 1962 av hälsoskäl. Medan jag satt i fängelse 1940-1945 hade jag lyckats lära mig en del ryska, tillräckligt för att läsa *Pravda*, om än i snigelfart. Den period jag befann mig i Moskva sammanföll med årsdagen av Napoleons misslyckande att inta Moskva och hans senare reträtt. Själva det faktum att man firade en tsaristisk seger var märkligt i sig själv, men detta misstag förvärrades enligt min uppfattning av de långrandiga häftiga utfallen mot Napoleon på *Pravdas* sidor. Artikelns nationalistiska glöd skrämde mig. Napoleon var naturligtvis kontrarevolutionär inom ramen för den franska revolutionen, men om man i efterhand skulle ta ställning under ett krig med den tsaristiska absolutismen så skulle man stöda Napoleon och inte tsaren. Napoleon förde trots allt med sig en borgerligt demokratisk revolution, om än i förvrängd och oren form, till de

områden han erövrade. Hela det reaktionära Europa ställde upp mot honom. Om något kunde det jämföras med när Röda armén svepte in i Östeuropa i slutet av Andra världskriget och avskaffade det kapitalistiska produktionsättet. Jag låg på sjukhus när jag läste artikeln och hade inget annat att göra, så jag bestämde mig för att skriva ett brev till *Pravdas* redaktör och uttrycka min upprördhet och förfäran över artikelns reaktionära karaktär. Efter det plockade jag ivrigt upp varje nummer av *Pravda* för att se om brevet hade publicerats och varje dag blev jag besviken. Efter en vecka fick jag besök från en medlem i SUKP:s centralkommitté som skenbart kom för att höra hur jag mådde. Och sedan informerade han mig att han hade läst mitt brev till *Pravda*. Jag frågade hur han hade kunnat läsa det när det var adresserat till *Pravdas* redaktör. Han föredrog att bortse från frågan och gick vidare med att försvara *Pravdas* bedömning av Napoleon. Jag avbröt diskussionen genom att säga att jag med glädje skulle diskutera med honom eller vilken annan kamrat som helst i *Pravdas* spalter, men att jag helst ville slippa en klumpig lektion på mitt sjukrum. Allt detta är givetvis symptom på en mycket allvarligare sjukdom, men det var på detta sätt mina ögon öppnades. Om man vill kan man lära sig mycket i Sovjetunionen!

Denna utveckling fortsatte under de följande åren och jag besökte Västeuropa två gånger under perioden 1967-1969. I Italien diskuterade jag inte bara med några av kommunistpartiets ledare utan också med kamrater från *Il Manifesto*, i Frankrike med oliktankande kommunister som Garaudy och en del kamrater ur den nya vänstern. Jag fick också personligen uppleva efterdyningarna till maj 1968 och därefter besökte jag Storbritannien. Det var en slump att jag råkade besöka Västeuropa vid en tidpunkt då det upplevde nya omvälvningar och massradikalisering, men när jag väl kom dit fortsatte icke desto mindre min politiska utveckling. Jag ville studera den pågående utvecklingen med ett öppet sinne, så jag träffade företrädare för alla olika strömningar som fanns och diskuterade med dem. Jag fick själv bevittna skillnaderna mellan den yttersta vänstern och PCF [franska kommunistpartiet] på gatorna, och jag måste medge att jag lutade åt att sympatisera med yttersta vänsterdemonstranternas mod och övertygelse, även om jag inte helt och hållet kunde hålla med dem.

Vilken var grunden till splittringen av den indiska kommunismen som ledde till att det finns två större partiet – CPI och CPM? Var det delvis en återspeglning av splittringen mellan Kina och Sovjetunionen? Med tanke på att CPI förlorade Kerala och Bengalen, dess två viktigaste fästen, till CPM, vad fick splittringen för effekter inom CPI?

Många har skrivit att splittringen mellan CPI och CPM var en direkt återspeglning av den sino-sovjetiska konflikten. Det är inte rätt. En viktigare faktor var konflikten mellan Kina och Indien. Som jag redan har sagt blev jag inte alls övertygad av Zhou Enlais förklaring av Kinas ståndpunkt om gränskonflikten. Jag tycker fortfarande att CPI gjorde rätt i att gå mot den kinesiska linjen. Men det finns en stor skillnad mellan att inte stöda kinesernas ståndpunkt och att stöda sin egen borgarklass. Jag är rädd för att en del av CPI-ledarnas uttalanden var fullständigt chauvinistiska och bara upprepade de tal som Kongresspartiets ledare hade hållit. Det fanns till och med rasistiska nedsättande kommentarer av typen "gula faran" som riktades mot de kinesiska ledarna, och en del av de artiklar som Dange skrev och angrep Kina och försvarade den indiska borgarklassen var skandalösa, till och med för att vara skrivna av en kommunistledare som var stöpt i den stalinistiska traditionen. Många av de kamrater som lämnade med CPM äcklades av detta och det med rätta, men inte ens det var den främsta orsaken till splittringen som ägde rum 1964, några år efter gränssammanstötningarna mellan Kina och Indien.

Enligt min åsikt var det viktigaste skälet till splittringen de inhemska motsättningarna i frågan om valallianser. Ända sedan regeringens fall i Kerala hade det ägt rum en sorts diskussion som nådde sin höjdpunkt 1964. Om man studerar partidokumenten mellan 1960 och 1964 kan man spåra de verkliga orsakerna till splittringen. Det finns ett genomgående tema som genomsyrar alla dessa dokument: parlamentarisk kretinism. Om detta finns inga större skillnader mellan de två sidorna. De

är överens om att man måste vinna fler val i i staterna och fler mandat i Lok Sabha.* Det är vägen till kommunismen i Indien. Det finns en kompletterande paroll som förkroppsligas i parollen: ”Bryt Kongresspartiets monopol”. Det är kring detta som motsättningarna utvecklades. Några partiledare sa att nyckeln är att bryta Kongresspartiets monopol även om det innebär att man har Jan Sangh eller muslimska förbundet som partner. Andra sa att det bästa sättet att bryta monopolet är att förena sig med de progressiva delarna av Kongresspartiet mot högern. Således rörde den debatt som ledde till en splittring av den indiska kommunismen inte meningsskiljaktigheter om det bästa sättet att störta den existerande staten och dess strukturer, utan hur man skulle erövra fler mandat. Enligt min uppfattning var det taktiska skillnader som ledde till en splittring.

Det fanns andra motsättningar: i frågan om Kina och Indien, om bedömningen av Sovjetunionens politik, men den viktigaste orsaken var motsättningar om hur man skulle tillämpa valtaktiken. Det omedelbara skälet till att de kamrater som skulle bli CPM:s ledning lämnade partiet var frågan om Danges brev. Det var ett brev som Dange påstods ha skrivit 1924 till de brittiska myndigheterna och där han erbjöd de brittiska myndigheterna sina tjänster. En kopia av detta brev hittades i de nationella arkiven. CPI:s Nationella råd inrättade en kommission som skulle utreda hela frågan. En majoritet av kommissionen frikände Dange genom att konstatera att brevet var en förfälskning, men en minoritet uppgav att det inte fanns några bevis som visade att Dange inte hade skrivit brevet. En tredjedel av rådets medlemmar lämnade mötet. De skulle inte komma att återvända. Det var givetvis uppenbart att Danges brev bara var en förevändning, men det var också uppenbart att det inte fanns några grundläggande skillnader. Jag tycker att de två partiernas utveckling sedan dess har bekräftat detta faktum. Även om CPI hade en överväldigande majoritet i Nationella rådet, så var situationen i partiets delstatliga råd annorlunda. I Västbengalen hade CPM majoritet och i Kerala var CPI:s majoritet mycket knapp. Men även det kan vara missvisande. Jag ska förklara varför. Om man gick lägre än delstatliga råd till distriktskommittéerna så hade CPM majoritet i en del men om man gick ännu lägre till avdelningar och celler så kunde man se att CPI praktiskt taget var bortsopat. En stor del av basen gick till CPM i Kerala. I Andhra Pradesh var situationen i stort sett densamma. I de områden där kommunistpartiet representerade en masströmning fick CPM övertaget. Orsaken till det är att många av CPM:s ledare efter splittringen och de flesta av deras mellankader, inklusive de som under de följande åren skulle komma att bryta med CPM och alliera sig med Beijing, förklarade splittringen med att CPI var ”högerkommunisterna” som kämpade för reformer via valsegrar medan CPM kämpade för revolutionen. Många av CPM:s mellankader trodde uppenbarligen på det, men CPM:s ledning höll inte på med en revolution utan med att försöka vinna val. Deras uppträdande efter valsegern i Västbengalen 1967 visade detta mycket tydligt. Men huvuddelen av de som anslöt sig till CPM efter splittringen gjorde det därför att de verkligen trodde att CPM skulle leda dem fram mot revolutionen. Dessutom gick många av de som var mot både CPI:s och CPM:s linje till CPM, eftersom de trodde att det sistnämnda hade större möjligheter i den mening att det hade tagit med sig de bästa och mest revolutionära delarna av basen. Så i alla de områden där det fanns kommunistiska traditioner gick basmedlemmarna till största delen till CPM.

Varför stannade du personligen kvar i CPI?

Därför att jag var mot en splittring. Jag upplevde inte att det fanns några grundläggande skillnader mellan de två grupperna, och jag fruktade att en splittring skulle splittra fackföreningsrörelsen ännu mer, vilket också var vad som hände. Strax efter splittringen med CPM splittrades också AITUC, bondeorganisationen splittrades och studentorganisationen splittrades. Det försvagade vänstern betydligt och gjorde det möjligt för Kongresspartiet och partierna till höger att stärka sitt grepp över massorna. Det är naturligtvis skamligt att arbetarrörelsen ska vara ständigt splittrad på detta sätt. Bortsett från den större frågan om facklig enhet kunde de två kommunistpartierna åtminstone ha bibehållit en gemensam facklig struktur i den klass' intressen som de påstår sig tjäna. Det viktigaste skälet till att de inte gjorde det kan helt enkelt tillskrivas deras sekterism. Orsaken är att de tack vare

* Lok Sabha (folkets kammare) är den ena kammaren i Indiens tvåkammarsparlament – öa.

den vikt de fäster vid valen och det faktum att de underordnar den utomparlamentariska kampen under parlamentet, behöver sin egen fackförening för att skaffa stöd i valen. Således utnyttjar båda partierna sin respektive fackförening, bonde- och studentorganisation huvudsakligen för valarbete. Deras politik saknar den grundläggande idén om enhet mot klassfienden på varje front. Hursomhelst såg jag ingen anledning att bryta med CPI och gå med i CPM, och jag är än idag medlem i CPI. Jag menar fortfarande att mitt beslut var riktigt.

Det knorrades inom CPI:s ledning om invasionen av Tjeckoslovakien. Jag vet att CPM försvarade invasionen utan att hysa några tvivel, men vi hörde att det fanns motstånd inom CPI, och inte som resultat av någon strävan att inte väcka anstöt hos "demokratiska allierade" i Indien.

1968 antog Nationella rådet enhälligt en resolution som uttryckte sympati för de åtgärder som Dubček genomförde och lovade att stöda "socialismen med ett mänskligt ansikte". Så kom Sovjetunionens militära intervention. Det inleddes omedelbart en diskussion och några av oss besökte den tjeckiska ambassaden i New Delhi för att samla ihop allt material som fanns om det tjeckiska kommunistpartiet. Till och med det Nationella rådet var splittrat. Jag tror att de som stödde Sovjetunionen fick 35 röster och vi fick 34 (det var hursomhelst inte något särskilt välbesökt möte i rådet) med till en början två nedlagda röster. Diskussionerna fortsatte och båda de kamrater som hade lagt ner rösten kom över på vår sida så att vi nu hade en majoritet som var mot den sovjetiska interventionen. När partiledarna insåg att de skulle bli besegrade blev de mycket försonliga och föreslog att vi inte skulle rösta med en gång, utan skulle inleda en tre månaders diskussionsperiod i hela partiet och sprida alla dokument som hörde till saken. Jag höll med eftersom jag ansåg att det vore bra om allt som skrivits i denna fråga skulle diskuteras inom hela partiet. Det kunde inte annat än vara bra för oss att få en verklig debatt. Men de höll aldrig sitt löfte.

Nästa möte med rådet ägde rum fyra månader senare. Vid den tidpunkten hade vi översvämmats av besökare från Sovjetunionen. En del av dem diskuterade även med mig, men jag blev inte det minsta övertygad. Jag redigerade i själva verket en bok med titeln "Vart går Tjeckoslovakien?" under pseudonym där alla som bidrog var för CPI men mot den sovjetiska linjen. Jag såg till att inte en enda av dem kunde angripas som "fiender till CPI". Jag känner inte till alla de påtryckningar som användes. Hursomhelst hade partiapparaten mobiliserat alla sina krafter till rådets möte och den fick majoritet vid detta möte. Omedelbart efteråt frågade man mig om boken och jag medgav att jag var ansvarig för den. Jag tillrättavisades skarpt och en order gavs att boken varken skulle distribueras eller läsas av någon av CPI:s medlemmar. Man föreslog att jag skulle fördömas offentligt i partipressen. En partiledare föreslog att jag skulle få 15 dagar att tänka om och ta tillbaka mina ord innan fördömandet publicerades i *New Age*. Jag sa att de var de som borde få tid att tänka om. Trots det gav de mig 15 dagars respekt och under tiden kom en del personer till mig för att pressa mig att be om ursäkt. De sa att de inte ville fördöma mig offentligt eftersom jag var en respekterad partiledare. Jag vägrade blankt. Så fördömandet publicerades undanskymt i *New Age*. Men påföljande dag rapporterades det i detalj i de borgerliga tidningarna att jag hade fördömts på grund av att jag hade skrivit en bok som kritiserade den sovjetiska invasionen, och det såldes troligen fler exemplar av boken än vad det hade gjorts om ledarna för mitt parti hade ignorerat det hela. Trots allt detta förtjänar det att påpekas att en sorts diskussion ändå ägde rum i CPI i motsats till CPM som försvarade invasionen helhjärtat.

Kan du berätta för mig om din syn på Trotskij och trotskismen?

Jag är inte trotskist. Stalin var min avgud. Den avguden har slagits i småbitar. Jag vill inte ersätta en krossad avgud med en ny avgud även om den inte är krossad, för jag tror inte på avgudadyrkan. Jag tycker att alla kommunister på allvar ska studera och kritiskt bedöma Trotskij, Bucharin, Rosa Luxemburg, Gramsci, Lukács och andra marxister. Marxismen blir fattigare om vi avlägsnar dem ur den världskommunistiska rörelsens historia. Jag tror inte på den stalinistiska förfalskningen av historien där Trotskij framställdes som en imperialistisk spion och fascistagent. Det verkar som om

till och med sovjetiska historiker nu har övergivit dessa uppfattningar. I SUKP:s nya historia som gavs ut i slutet av 1960-talet kritiserades inte Trotskij för att vara fascistagent utan för sina ”felaktiga åsikter”. Inte ens den förändringen räcker. Som Lukács sa går det inte att förstå den ryska revolutionens historia utan att förstå Trotskijs roll i den. Jag är därför glad att John Reeds *Tio dagar som skakade världen*, som ger en utmärkt bild av den ryska revolutionens stormiga dagar och Trotskij roll under dem, nyligen har givits ut i Sovjetunionen tillsammans med Lenins inledning till den. Jag tycker att en del av de viktiga bidrag som Trotskij gjort, som hans uppsats om byråkratiseringen som publicerades i *Inprecor* 1923 [*Den nya kursen*], *Till marxismens försvar*, *Litteratur och revolution*, *Den ryska revolutionens historia* [i 3 band, på marxistarkiv.se] och andra verk är värdefulla och en del av hans teorier är fortfarande giltiga. Det betyder inte att jag håller med om allt Trotskij har sagt eller skrivit. Marxismens utveckling kräver en kritisk blick.

Du har varit engagerad i den kommunistiska rörelsen i gott och väl 40 år. Du har suttit med i dess ledande organ, du har företrätt den i parlamentet och vid kongresser med broderpartier, du har deltagit i dess debatter, för att inte tala om din roll som pionjär i att lägga grunden till den i Kerala, en av de två regioner där den varit mest framgångsrik. Tror du att den traditionella indiska kommunistiska rörelsen, och i den innefattar jag CPI, CPM och de utbrytningar, ML-grupper, som trots meningsmotsättningar har en gemensam politisk och ideologisk grund, har någon framtid i Indien? Kan med andra ord dessa grupper och partier reformeras eller behövs det en ny sorts kommunistiskt parti?

Jag vill tillbakavisa att den indiska kommunismens hela tidigare historia måste avvisas. Trots alla deformationer och misstag så har det funnits hundratals och tusentals kommunister i Indien som har kämpat och lidit alla möjliga umbäranden för socialismen och revolutionen. Ett stort antal bondestrider, fackliga strider och strider mot imperialismen har genomförts av alldeles utmärkta kommunistiska kämpar. Tragedin var att ledarskapet, av de orsaker som vi har diskuterat, inte kunde ta deras förmåga och energi i anspråk i revolutionär riktning. Så jag vill betona att man inte får avskrivna alla erfarenheter. Det finns kapitel som varje ny kommunistisk rörelse måste tillägna sig på nytt. I CPI:s, CPM:s och ML-gruppernas bas finns det tusentals hängivna aktivister som vill ha en socialistisk revolution. Det går inte att bortse från dem. Dessutom har många av dem erfarenheter av masskamp. Många unga kämpar som inte har upplevt de traditionella partiernas stalinism kliver också fram som marxister och kommunister. Jag tror bestämt att ett enande av alla kommunistiska krafter i landet på grundval av marxismen och leninismen är avgörande för den kommunistiska rörelsens utveckling. Hur detta ska komma till stånd, med hjälp av en sammanslagning eller enande av alla dessa krafter under ett nytt namn vid en konferens, eller genom att det uppstår ett nytt kommunistiskt parti etc, kan vi lämna till framtiden. Men ett enande går inte att genomföra genom att slå varandra i skallen utan bara med hjälp av principiella diskussioner och kamratliga debatter och enade aktioner för gemensamt överenskomna program. Det kommer bara att bli framgångsrikt om de olika kommunistpartiernas gräsrotter höjer sin egen teoretiska nivå och gör det möjligt att själva på ett effektivt sätt ingripa i denna stora debatt. Jag är optimist och är övertygad om att även om den gamla åldrande generationens ledare misslyckades med denna uppgift så kommer den nya unga generationens revolutionärer att visa sig vara uppgiften mogen.

(Översättning från engelska, Göran Källqvist.)